

Asia: VN/20544/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta laiksi perusopetuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Onko teillä lausuttavaa esityksen 22 pykälään koskien oppilaan oppimisen ja osaamisen arviointia?

-

Onko teillä lausuttavaa esityksen 22 a pykälään koskien oppilaan arvioinnista ja opinnoissa etenemisestä päättämistä?

-

Onko teillä lausuttavaa esityksen 22 b pykälään koskien todistuksia?

-

Onko teillä muita huomioita esitykseen?

Kuurojen Liitto ry on huolissaan viittomakieltä käyttävien ja tarvitsevien kuurojen ja eriasteisesti kuulovammaisten oppilaiden arvioinnin oikeudenmukaisesta toteuttamisesta. Siksi pitäydymme lausunnossa tarkastelemaan näiden oppilasryhmien yhdenvertaiseen arviointiin vaikuttavia tekijöitä, jotka tulee huomioida läpileikkaavasti.

Hallituksen esityksen luonnokseen ei sisälly kielellisten vaikutusten eikä ns. vammaisvaikutusten arviointia. Kyseiset näkökulmat huomioidaan ainoastaan yhdenvertaisuutta koskevan PL 6 §:n kiellettyjen syrjintäperusteiden luettelossa. YK:n yleissopimusta vammaisten henkilöiden oikeuksista ei ole mainittu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen rinnalla, vaikka vammaissopimus nimenomaisesti täsmentää useita koulutukseen liittyviä kysymyksiä. Hiljattain voimaan tullut oppimisen ja koulunkäynnin tuen uudistukseen ei anna tukea kieli- ja kulttuurivähemmistöihin kuuluvien ja/tai vammaisten oppilaiden arviointiin, sillä täydennyskoulutusta ja tukimateriaalia ei ole vielä ehditty tuottaa riittävästi.

Oppimisen, osaamisen, työskentelyn ja käyttäytymisen arvioimisessa opettaja tarvitsee syvällistä tietoa sekä kielen että vammaisuuden näkökulmista silloin, kun puhutaan viittomakieltä käyttävistä

oppilaista. Heistä osa on kuuroja tai eriasteisesti kuulovammaisia ja osa kuulevia (ks. Viittomakielilaki, 359/2015). Vammaissopimuksen 24 artiklassa huomioidaan erinomaisesti se, miten kuurojen ja kuulovammaisten oppilaiden opetus järjestetään niin, että jokaisella lapsella on mahdollisuus kukoistaa.

Käytännössä nyt käsiteltävänä oleva oppimisen arvioinnin uudistus tarkoittaa, että opettajan on tarvittaessa kyettävä arvioimaan viittomakielisyydestä ja kaksikielisyyden omaksumisen vaiheista johtuvat seikat niistä seikoista, jotka johtuvat kuulovammaisuudesta. Viittomakielisyydestä tai kaksikielisyyden kehittymisen viiveestä johtuvat vaikutukset voivat olla moninaisia ja näkyä esimerkiksi suomen kielen sanavalinnoissa, sanajärjestyksen tai sijamuotojen hallinnassa. Kuulovammasta johtuvat puhutun kielen oppimisen erot puolestaan voivat näkyä esimerkiksi säännönmukaisina kirjoitusvirheinä samalta kuulostavien ja vaikeasti erotettavien äänteiden kohdalla tai taivutusmuotojen virheinä, jotka johtuvat siitä, että puhutussa suomen kielessä viimeiset äänteet usein ”nielaistaan” eli niitä ei voi kuulonvaraisesti havaita. Toisaalta on muistettava, että viittomakieltä ei voi kirjoittaa kuten puhuttuja kieliä. Tämänkaltaisten seikkojen huomioiminen kaikkien oppiaineiden oppimisen ja osaamisen arvioinnissa on keskeistä, jotta oppilas tulee kohdelluksi yhdenvertaisesti ns. positiivisen erityiskohtelun näkökulmasta.

Lisäksi opettajien tulisi tunnistaa se, että viittomakieltä käyttävien ja tarvitsevien kuurojen tai kuulovammaisten koulutulokkaiden kielitaito suomalaisessa tai suomenruotsalaisessa viittomakielessä vaihtelee hyvin paljon. Tutkittua tietoa kielitaidosta ikäryhmäkohtaisesti ei ole saatavilla. Tämän oppilasryhmän oppilaat ovat vähemmistökielisiä ja siksi he ovat lähtökohtaisesti kaksi- tai monikielisiä. Ryhmä eroaa ratkaisevasti maahanmuuttotautaisista tai muista vähemmistökielisisistä oppilasryhmistä kuulovammaisuuden vuoksi. Kuurot ja osa eriasteisesti kuulovammaisista oppilaista eivät voi omaksua suomen tai ruotsin kieltä (opetuskieltä) kuulonvaraisesti, ja siksi heidän oppimistavoitteenaan on saavuttaa opetuskielen taito vain kirjoitetussa muodossa.

Silloin kun viittova oppilas käyttää oppitunneilla tulkitsemis- tai avustajapalvelua, tulee arvioinnissa tehdä yhteistyötä viittomakielen tulkin kanssa arvioinnin suunnittelussa, jotta epähuomiossa ei tulla arvioineeksi oppilaan osaamista ainoastaan tulkin tulkkaustaidon tai –taitottomuuden perusteella. Lukuaineiden kokeita voidaan järjestää tulkattuina niin, että oppilas viitto koetsuorituksensa, ja se käännetään puhutulle kielelle tai kirjoitetuksi tekstiksi vasta koetilanteen jälkeen. Näin asiasisällön hallintaa on mahdollista arvioida luotettavammin.

Kielitaidon vaihtelun taustalla on useita ratkaisemattomia haasteita kuulovammaisten lasten kuulon kuntoutuksessa, vammaispalvelujen saamisessa ja viittomakielellä tarjottavan varhaiskasvatuksen saatavuudessa. Hyvin harvoilla tämän ryhmän koulutulokkailla ensimmäinen kieli on viittomakieli lapsen syntymästä lähtien. Syynä tähän on se, että noin 95 % kuulovammaisista lapsista syntyy vanhemmille, joilla ei entuudestaan ole tietoa viittomakielestä. Osa kuulokeskuksista ei ohjaa huoltajia viittomakielen käyttöön ennen kouluikää. Tämän takia viive viittomakielen omaksumisessa voi olla usean vuoden mittainen, mutta jos kuulon kuntoutukseen ei ole ollut tuloksellista, myös koulutulokkaiden taito toisessa kielessä eli suomen tai ruotsin kielessä voi olla viiveistä.

Kuurojen Liitto ry on ollut jo pidempään huolissaan siitä, millä tavoin inklusion kapea tulkinta on hajottanut viittomakieltä käyttävien kuurojen oppilaiden opetuksen käytänteitä hajauttamalla oppilaat lähikouluihin. Oppilaita on entistä vähemmän väestökehityksen myötä ja he syntyvät sattumanvaraisesti eri puolilla Suomea. Lähikouluperiaate ei ole edistänyt opettajien ja koulujen osaamisen kerryttämistä, mikä puolestaan on tullut esiin vanhempien kokemuksissa siitä, että lapset tarvitsevat yhä enemmän vanhempien päivittäistä apua ja tukea läksyjen tekemisessä – päinvastaisiakin kokemuksia on: lapsi ei edisty, koska hänelle ei anneta riittävästi lisäharjoituksia eli läksyjä.

Hyvin monien tukea tarvitsevien oppilaiden työskentelyä saattavat vaikeuttaa kielellinen saavutettavuus, kulttuuriset seikat, vamman tai toimintarajoitteen vuoksi tarvittavien tukitoimien puutteet, puutteelliset henkilökohtaiset apuvälineet tai koulun myöntämät apuvälineet, opetustilojen epäsopivuus, ryhmäkokoo jne. Esimerkiksi em. seikat eivät saisi vaikuttaa oppilaan arviointiin, mutta riittääkö erityisopettajienkaan tietotaito tunnistamaan näitä työskentelyyn heijastuvia taustatekijöitä? Kentän tilanteen kirjavuus näkyy vammaisjärjestöjen asiakasneuvonnan havainnoista, joita tehdään vanhempien kertomista kokemuksista, esim. "Oppilas on laiska" (motoriset haasteet, ei riittävästi tukea) tai "oppilas on liian riippuvainen avustajasta, pitäisi vähentää" (tarpeen mukaista viittomakielen tulkkausta ei ole myönnetty).

Liitto on erityisen huolissaan siitä, voidaanko edellä kuvattua arvioinnin kannalta olennaista tietovajetta korjata uudistamalla perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita. Ajallisesti ja taloudellisen tilanteen näkökulmasta oppimisen tuen ja koulunkäynnin uudistuksen toimeenpano on vielä kesken eikä tietoa sen tuloksista saati vaikuttavuudesta ole vielä saatavilla. Taloudellisesti vaikeina aikoina Oppimis- ja ohjauskeskus Valterin palveluiden maksullisuus on jättänyt aiempaa enemmän oppilaita yksilöllisen tuen tarpeiden arviointiin ja oppimisen arviointiin tarvittavan ohjauksen ulkopuolelle. Näihin resursseihin on saatava korjaus, sillä samaan aikaan vähentyvä järjestöjen rahoitus ei enää pysty täydentämään vanhemmille annettavaa neuvontaa ja tukea entiseen tapaan.

Syksyllä 2026 käynnistyvällä opetus- ja kulttuuriministeriön selvitystyöllä saadaan toivottavasti lisätietoa viittomakielisten oppilaiden nykytilanteesta ja niistä toimenpiteistä, joilla tilannetta parannetaan (ks. hallitusohjelmakirjaus). Opettajien täydennyskoulutustarpeisiin vastaamisen on oltava riittävän eriytettyä, jotta jokaisen vammaisen tai toimintarajoitteisen oppilaan tarpeet tulevat huomioiduiksi. Tavoite opetuksen yhdenvertaisuuden lisäämisestä on kaunis ja kannatettava, mutta siihen on panostettava aikaa, osaamista ja rahaa.

